

Tömpe Péter

Rendezői krimi

RAYMOND CHANDLER: ELKÉSTÉL, TERRY!

Zsótér Sándor krimit rendezett. Az alapanyaghoz, az amerikai Raymond Chandler *Elkéstél, Terry!* című könyvéhez abszolút hűséges színpadi változattal bebizonyítja a műfajokkal és a stílussal kapcsolatos dogmák jogosulatlanságát. Az előadás tétje: hogyan lehet ma úgy színpadra vinni egy bűnügyi eseménysort, hogy a színházi történet életünk hasznára váljék.

Ötvös András
(Philip Marlowe),
Bozó Andrea
(Sylvia Lennox)
és Járó Zsuzsa
(Linda Loring)

Zsótér szinte teljes terjedelmében a kezünkbe adja az ötvenes években írt könyvet. Nincs aktualizálás, nincs *mixeld és vágd*, a rendező csak attól válik meg, amitől muszáj. Még a vonalzót sem hajítja ki („...ne lopd el a léniát!”), mert ha az íróasztal az *Olds*, akkor miért ne lehetne a vonalzó a volán? Ugyancsak kézenfekvő a színpadi milió megalkotásához az amerikai festő, Edward Hopper képeinek felhasználása. Hoppnernél aligha található volna alkalmasabb vizuális bázis az előadás: a képi és a színpadi világ egyaránt az emberi lét és a társadalmi látszat konfliktusának jellegzetesen amerikai lenyomata. Ambrus Mária díszlete maga is képzőművészeti alkotás. Hopper képeinek háromdimenziós megjelenítésével olyan környezeteket hoz létre, melyek hol a pop-art asszamlázsaira, hol festménykollázsokra emlékeztetnek. Úgy komponálja forgóra az egymás mellé helyezett és helyenként

egymásba nyíló apró tereket, hogy az enteriőr-lánc nem fogja teljes gyűrűbe a cikkelyekre osztott körfelületet, hanem egy ponton megszakad, és a kulisszák mögé látunk. Az így létrejött „múzeum” – vagyis memória-tér – teátrális idézőjelek közé kerül, ezáltal a színházi jelen új távlatot nyit az emlékezésnek. A zavarba ejtően összetett díszlet zavarba ejtően komplex gondolati tereket képez, mintegy átstrukturálja az időtapasztalatot. Az ajtó- és ablakkivágásokból a falakra vetődő (festett) napfény az időtlenség érzetét kelti, s hol álomszerű lebegést, hol meg a nagyvárosi magány, az elidegenedettség atmoszféráját érzékíti meg. A realistiként számon tartott Hopper-idézetek Zsótér színházi átiratában valóságfölötti dimenziót kapnak.

Más szemszögből nézve ugyanez a tér a főhős, Philip Marlowe privát memória-tere. A magánnyomozó visszaemlékezve élénk idézi életének egy rövid

szakaszát. Marlowe sorsával – ahogy a görögök mondták volna – alkotótársi viszonyba került egy lélek, amely két testben él. A *másik* neve: Terry Lennox, a lélek neve: barátság. Az aranyifjú Lennox és a topis „maszek hekus” Marlowe emberileg és társadalmilag is két külön világ. Barátok lesznek ugyan, de a barátság Lennox számára, úgy tűnik, nem egzisztenciális perspektíva. Miközben élete nagy mutatóváltásra készül, el-sétál a lehetőség mellett, hogy megkérdőjelezze saját mondását: „Gazdag vagyok, ki a fene akar boldog lenni.” A mutatóváltás abból áll, hogy miután meggyilkolva találja feleségét, Sylviát, Mexikóba menekül, hogy új életet kezdjen. Marlowe segít neki, kiviszi a reptérre, de Lennox, azáltal, hogy magára tereli a gyanút, a hazugsággal fölmondja addigi kapcsolatuk nyíltságát.

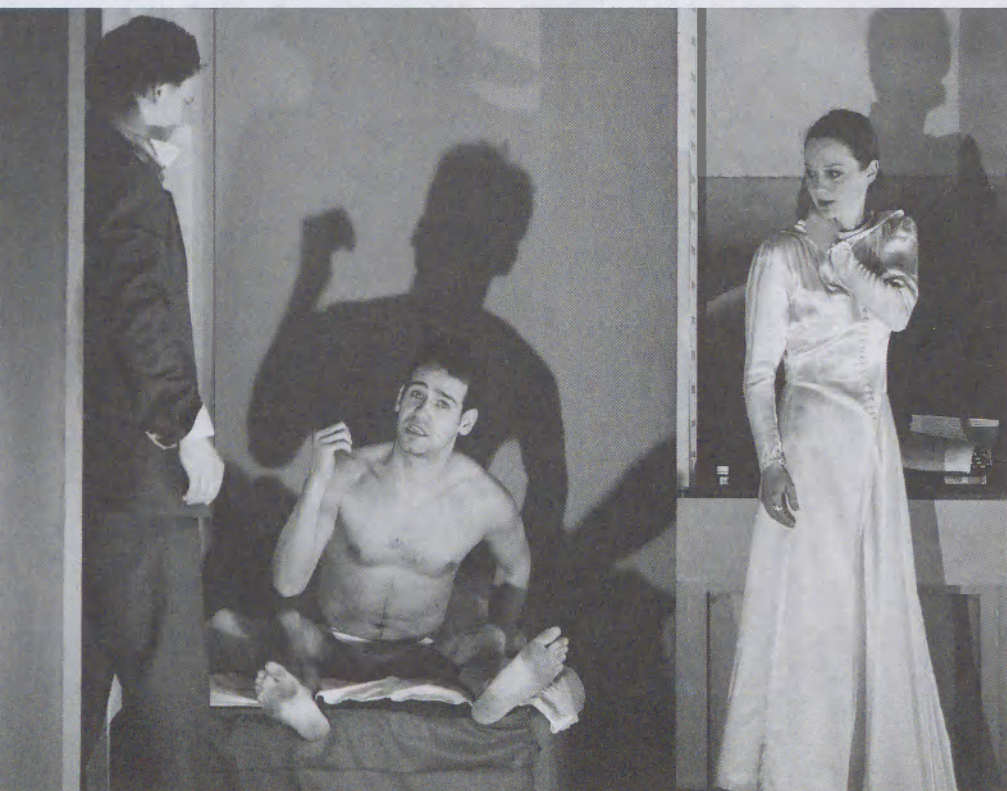
drámai háborús történetet magáról és Terry Lennox-ról, mindezt magabiztos verbális pontossággal. Bányai Candyként és Earlként is kiváló: ez utóbbiból körörm-reszelékének kódéből kiszóló, majd egy némajátékban hipernarcisztikus, személyiségzavaros Hollywood-fant formál.

Earl és társa, Dr. Verringer – őt Vajda Milán állítja elénk – egy művésztelepnek álcázott zugszanatóriumot menedzsel, ahol az alkoholproblémákkal küszködő bestselleríró, Roger Wade-et kezelik. Marlowe megbízást kap Wade feleségétől, hogy találja meg és hozza haza a férjét, de a feladat csak ürügy: a nő csupán pluszinformációkhoz akar jutni Lennoxról, aki Mexikóban magára vállalta a gyilkosságot, majd főbe lőtte magát. Az ügy látszólag lezárult, de Marlowe úgy érzi, valami nincs rendben az öngyilkosság körül. Egy alkalommal kezébe kerül Roger Wade delíriumos szövege, amely az írógépéből származik – ez történetesen olyan színű, mint az ablakon túli, de az ablakra festett táj. Emlékezetes kép, amikor a szörnyeitől menekülő író ennek a metálzöld írógépnek a tetejére mászik. Másik szép pillanat a levél tartalmának megelevenedése. Tallér Zsófia atmoszferikus erejű, bázenei foszlányokat és emelkedettebb stílű vokális – madrigálra emlékeztető – motívumokat elegyítő kompozíciója szép és funkcionális.

Roger szövegével párhuzamosan más részletek is Eileen Wade-re mutatnak. A nő és Marlowe viszonyát két hangsúlyos kép teszi érzékletessé. Az egyik, amikor Eileen először látogat Marlowe otthonába – az okker szobabelső falán aranylósávos sávhoz igazított öltözetben –, és vonzalommal vegyes ambíciója betölti a feltűnően üres teret (jelmez: Benedek Mari). A másik kép a Wade-villabeli, ahogy a nő be-

ismerésében az eddig is megduplázódott tárgyak duplikáltsága új fénytörésbe kerül. Jobb szélén egy kanapé, a falra festett mására tolvaj, bal szélén a halott férj tájba olvadó írógépe, és középen a *belül* megduplázódott Eileen Wade. Egy nyitott ajtó előtt áll – az ajtó szárnyát hullámozó tenger képe tölti be, és a falon, mindenki feje fölött ennek a végtelenbe vesző ikonnak a párja lóg. Mészáros Sára kerüli a felszínes szplint, és nem használ lélektani kliséket – a történet előrehaladtával is mértéktartóan ábrázolja a nő egyre ellentmondásosabb öncsalásait. Dikción átszűrt elfojtása, csendes felfelől összetörtsége és magába forduló megkeményedése drámai – de mégsem eléggé az.

Az előadás színészi játékának problémája éppen ez: a nagy formátumú szürreális képekhez képest esetenként kissé síkszerű ábrázolás. Mészáros Sára és Ötvös András persze meglehetősen elsajátította a zótéri, „csak mond” (!) elvű, redukált színházi dikciót. De nemcsak ők. Van már gyakorlata a férfiasan dark Fekete

Gáli Gábor felvételei

Ötvös András, Schruff Milán (Roger Wade) és Mészáros Sára (Eileen Wade)

Marlowe maga se érti, mit szeret ebben az alakban, a morális kishitűséggel terhelt ember küzdelmét, vagy hogy empátiát érez iránta. Egyvalamiben biztos: a gyilkosságot nem a barátja követte el. Nekilát, hogy kiderítse, mi is történt valójában.

A Philip Marlowe-t alakító Ötvös András csupa pörgés, de győzi szusszal. Játékos effektjei mellett – „gyermekien” brümmög mint autó és borotva, hajszoltan cseng mint telefon, csicsereg mint madár – végig okos és önreflexív. Kapcsolataiban megvesztegethetetlen, akkor se szívtelen, ha az öklét használja, találkozásai-
ban empatikus. Pedig hihetetlen alakokkal találkozik: egy mindössze ujjában ideges rendőr kapitánnyal; nem épp rokonszenves testületi arcokkal; ügyvéddel, ügyésszel, újságíróval, befolyásos sajtómágnással. Egy irodai csetepaté alkalmával a pénzember, valójában gengszter Mendy Menendezzel, akit Bányai Miklós finoman stilizál – egy jelenetben kiugrik Marlowe irodai ablakán, és lendületből revütáncklisébe sűrít egy

Gyöngyinek is Howard Spencerként, s Mészáros Máténak is az adminisztratív eszközök erkölcsi krédóját fújó nyomozóként. Hasonlóan jó Járó Zsuzsa Linda Loringja és a Roger Wade-et játszó Schruuff Milán. A Terry Lennoxot alakító Kaszás Gergő számára a morális esendőségen átszüremlő tiszta kölyökhang egyszerű képlet, alakítása azonban nem járja be a szív kiüresedéséig vezető utat. Az egri társulat tagjai szemmel láthatólag jól irányíthatók, kerülnek a nagy lélektani fordulatokat, igyekeznek köznapiak maradni, de vannak, akik csak használják az eszközöket, és vannak, akik arra a többletre is képesek, hogy a személyiségükön átszűrve fogalmazzák meg a „szerepet”.

Zsótér beletalál a történet mondanivalójához illő színpadi fogalmazásmódba, előadása hömpölygő, mégis feszes, arányosan megkomponált konstrukció. Komoly nézői összpontosítást feltételez, inspiráltságának hatása nem mindig közvetlen. A lenézett műfaj méltányolt képviselőjéből a rendező (kortárs) színházat csinált, ami a szerzőre nézve – ne tegyük idézőjelbe – megtiszteltetés, a nézők számára pedig lehetőség. Vajon hány előadásra van hitelesítve a *vízió* – Hopper *Nighthawks*ának rendezői átirata –, melyben egy színpadszéles éjszakai bár képe ereszkedik le elének? A fes-

tett pult mögött a látvány képkihívásában két éjjeli bagoly: Philip Marlowe és Terry Lennox – „Két férfi / két pohár / nem koccan, / nincs mire, / nem szagol össze, / a két kóbor kutya orr” ... Mintha most lehelnék ki ketőjük közös *lelkét*: a *barátságot*.

Fájnak a dolgok, de nincs nyafogás – kilátástalanság van. Philip Marlowe drámai esemény előtt áll, de előtte még röviden búcsúzik. Valaki mástól.

RAYMOND CHANDLER: ELKÉSTÉL, TERRY!
(Gárdonyi Géza Színház, Eger)

Díszlet: Ambrus Mária. **Jelmez:** Benedek Mari. **Zene:** Tallér Zsófia. **Dramaturg:** Ungár Júlia. **Rendezőasszisztens:** Lázár Rita. **Rendező:** Zsótér Sándor.

Szereplők: Kaszás Gergő, Ötvös András, Bozó Andrea, Balogh András, Kelemen Csaba, Blaskó Balázs, Várhelyi Dénes, Rác János, Lisztóczy Péter, Bányai Miklós, Fekete Györgyi, Mészáros Sára, Vajda Milán, Schruuff Milán, Járó Zsuzsa, Vókó János, Safranek Károly, Mészáros Máté.

Nyulassy Attila – Zsedényi Balázs

Hamlet, avagy a fegyver

WILLIAM SHAKESPEARE: HAMLET

Különös ritkaság, ha két, egymástól alig több mint száz kilométerre levő vidéki színház is bemutatja ugyanazt a darabot. Hát még ha ez Shakespeare *Hamlet* című kitüntetett alapműve – ha egy alkotóközösség ehhez nyúl, valószínűleg komoly megfontolásból teszi. Ezúttal is így történt. Am noha mindkét produkció koncepciója modernizáló szándékú, a két előadás közötti különbség nagyobb talán nem is lehetne. Sopronban Kerényi Imre pártpolitikai aktualizálás mentén az ország sorsáról és állapotáról szándékozik beszélni, míg Zalaegerszegen Bagó Bertalan inkább személyes aspektusból, az értékközpontú világgal, az idealizmussal való leszámolás transzparens folyamatként vizsgálja a dán királyfi közismert történetét.

Kerényi Imre ajánlásában ugyan azt mondja, hogy a klasszikusokhoz nem kell hozzányúlni, mégis meglehetősen erős dramaturgiai változtatásokat hajtott végre Shakespeare művén. Az aktuálpolitikai attitűd nyílt felvállalásával a királyfi mellett társfőszereplővé válik

a retardált, hatalomszomjas trónbitorló Claudius, aki – fejszük csak meg bátran a kódot – gyilkossággal („1956”) és szemfényvesztéssel („őszödi beszéd”) jutott „trónra”. Ha valaki nem jönne rá az első jelenetekben, hát a rendező explicite is tudunkra adja, hogy ez a széllel bélelt, aljas táncoló pojáca bizony a Magyar Köztársaság jelenlegi miniszterelnöke, Gyurcsány Ferenc.

Ehhez Kerényi a maga tervezte látványos játéktérben símaszkos-plexipajzsos rohamrendőröket masíroztat a színen, akik ide-oda rendezik a kordonokat, jól követhetően érzékeltetve a tér- és időváltásokat. Ennek megfelelően változnak a világítás fényei (a vörös itt nemcsak a vért jelenti, hanem a totális apokalipszist) és a háttérben ötletesen, giccsmentesen, a demagógiát még elfogadhatóan árnyalva vetített folyosó-, illetve tájrészletek is, amelyek ha éppen nem tengerparti várat mutatnak, akkor színvilágukban és sokszor szerkezetükben is a Parlament belsejére emlékeztetnek. Tatár